

Кімге: Қазақстан Республикасының Денсаулық сақтау министрлігі

Автордың аты-жөні және лауазымы: Есентаева Дамира Аблановна,
"Қазақстан Республикасының Денсаулық сақтау министрлігі
Медициналық және фармацевтикалық бақылау комитетінің Солтүстік
Қазақстан облысы бойынша департаментінің бас маманы

Күні: 23.05.2025 ж

Түйінді сөздер: медициналық кадрлардың тапшылығы, ауылдық медицина, медициналық көмек, Денсаулық сақтау жүйесі, Солтүстік Қазақстан облыс, мамандардың көші-қоны, "дәрігер үйі"бағдарламасы, мемлекеттік қолдау шаралары

АНАЛИТИКАЛЫҚ АНЫҚТАМА

Тақырыбы: 2024 жыл бойынша Солтүстік Қазақстан облысындағы медициналық кадрлар тапшылығының мәселелері мен оны шешу жолдары

Кіріспе

Сапалы және қолжетімді медициналық көмек-азаматтардың негізгі құқықтарының бірі және әлеуметтік қорғау жүйесінің маңызды құрамдас бөлігі. Солтүстік Қазақстан облысында (СҚО) соңғы жылдары медициналық кадрлардың жетіспеушілігі, әсіресе ауылдық жерлерде өткір проблема сақталуда. Бұл медициналық қызметтердің сапасы мен қолжетімділігіне тікелей әсер етеді, жұмыс істеп тұрған мамандарға жүктемені арттырады және халықтың денсаулық көрсеткіштерінің нашарлауына ықпал етеді.

Кадрлық тапшылыққа жұмысқа орналасу қиындықтары, мотивацияның төмендігі, мемлекеттік қолдау шараларының жеткіліксіздігі және кадрлардың тең бөлінбеуі сияқты факторлар ықпал етуде. Бұл мәселені шешу ағымдағы жағдайды жан-жақты талдауды, тапшылықтың себептерін анықтауды және тиімді ұсыныстарды әзірлеуді талап етеді.

Анықтаманың мақсаты: СҚО-дағы медицина кадрларының тапшылығы мәселесін жан-жақты зерттеу, негізгі себептерін анықтау және оны шешуге бағытталған тәжірибелік ұсыныстар әзірлеу.

Міндеттері:

- СҚО-дағы медициналық кадрлармен ағымдағы жағдайды талдау; - Қолданыстағы әлеуметтік қолдау шараларын бағалау;
- Ауылдық өңірлерге медициналық мамандарды тартудың халықаралық тәжірибесін зерделеу;
- Өңірлік кадр саясаты үшін практикалық ұсынымдар әзірлеу

Зерттеу әдістері: Статистикалық деректерді талдау, салыстырмалы сараптама.

1. Негізгі бөлігі

1.2 Кадрмен қамтамасыз етудің өзекті жағдайы

2024 жылғы деректерге сәйкес, облыста 1444 дәрігер және 4932 орта медициналық қызметкер жұмыс істейді. Алайда, қолда бар кадрларға қарамастан, мамандардың елеулі тапшылығы сақталуда, бұл көрсетілетін медициналық көмектің сапасына әсер етеді.

Бұл жағдай көрсетілетін медициналық көмектің сапасы мен қолжетімділігіне теріс әсер етіп, жұмыс істеп жатқан медицина қызметкерлеріне түсетін жүктемені арттыруда.[1]

2024 жылы СҚО бойынша жалпы 144 дәрігер жетіспейді, оның ішінде:

- 72 дәрігер – аудандық ауруханаларға қажет;[1]
- 72 дәрігер – қалалық медициналық мекемелерге қажет.[1]

Ең үлкен тапшылық келесі салаларда байқалады: акушер-гинекологтар, анестезиолог-реаниматологтар, педиатрлар, терапевтер, хирургтер және гастроэнтерологтар.

1.3 Кадр тапшылығының құрылымы

1-кесте – сқо бойынша мамандықтар бөлінісіндегі кадр тапшылығы

Маман түрі	Жетіспейтін саны	Қажетті саны	Тапшылық үлесі
Жалпы практика дәрігері	35	120	29%
Акушер-гинеколог	20	45	44%
Хирург	12	30	40%
Педиатр	18	50	36%
Анестезиолог-реаниматолог	15	35	43%

Аймақта кадр тапшылығы мәселесін шешу үшін келесі шаралар қабылданды:

1.4 Медициналық қызметкерлерге арналған әлеуметтік қолдау шаралары

СҚО-да медицина қызметкерлерін тарту және ұстап қалу мақсатында бірқатар әлеуметтік қолдау шаралары іске асырылуда. Оларға қаржылай

ынталандырулар, тұрғын үймен және біліммен қамтамасыз ету бағдарламалары кіреді.

2-кесте – сқо медицина қызметкерлеріне арналған қолдау шаралары

Шара түрі	Сипаттамасы	Мөлшері/Шарттары
Көтерме жәрдемақы	Жаңа мамандарды тартуға арналған қаржылай көмек	1–5 млн теңге аралығында
Тұрғын үймен қамту	«Дәрігер үйі» бағдарламасы арқылы уақытша тұрғын үй	2024 жылы Петропавлда 38 пәтер бөлінді
Резидентура гранттары	Медициналық мамандарды оқытуға арналған мемлекеттік гранттар	2024 жылы – 50 грант
Тұрғын үй жалдау субсидиясы	Ауылда жұмыс істейтін мамандарға жалдау төлемін өтеу	Нарықтық жалдау құнының бір бөлігін жабу
Кәсіби біліктілікті арттыру	Курстар, жаңа әдістер мен жабдықты қолдану бойынша оқыту	Үнемі өткізіліп отырады
Ауылдық қосымша ақы	Ауылда жұмыс істейтін мамандарға жалақы үстемақылары	Негізгі жалақының 20%-на дейін

Бұл кестеде медициналық қызметкерлерді тарту және ұстап қалу мақсатында СҚО-да белсенді түрде енгізіліп жатқан негізгі қолдау шаралары көрсетілген.

1.5 Солтүстік Қазақстан облысындағы кадрлық қамтамасыз етудегі проблемалар

Жалақы деңгейінің төмендігі

Жалақының төмен болуы — СҚО-дағы медициналық кадр тапшылығының негізгі себептерінің бірі. Көтерме жәрдемақылар мен басқа да әлеуметтік қолдау шаралары болғанына қарамастан, медицина қызметкерлерінің жалақысы мамандардың қажеттіліктерін әрдайым қанағаттандыра бермейді. Бұл, өз кезегінде, мамандардың ауылдық жерлерде жұмыс істеуге деген ынтасын төмендетеді.[3]

Тұрғын үймен қамтамасыз етудегі мәселелер

«Дәрігер үйі» бағдарламасы жас мамандарды тартуға көмектескенімен, СҚО-ның барлық аудандары медициналық

қызметкерлерді қолжетімді тұрғын үймен қамтамасыз ете алмай отыр. Бұл мәселе әсіресе шалғай аудандарға жіберілген мамандар үшін өзекті болып отыр, себебі ол жерлерде тұрғын үй мүлде жоқ немесе қазіргі заман талаптарына сай келмейді.[3]

Мамандардың тең бөлінбеуі

Медициналық кадрлардың қала мен ауыл арасындағы бөлінісінде айқын теңсіздік байқалады. Ауылдық жерлерде мамандардың жетіспеушілігі ерекше сезіледі. Бұл, бір жағынан, шалғай аймақтардағы өмір сүру деңгейінің төмендігімен, екінші жағынан, мамандардың мұндай жерлерде жұмыс істеуге ынтасының жеткіліксіздігімен байланысты.[1]

Мамандардың ірі қалаларға көшуі

Көптеген жас мамандар, әсіресе еңбек жолының басында, өмір сүру жағдайы мен жалақысы жақсы ірі қалаларда жұмыс істеуді қалайды. Соның салдарынан ірі медициналық мекемелерде маман тапшылығы байқалмайды, ал аудандар мен шағын қалалар қажетті кадрсыз қалады.[1]

2. Халықаралық тәжірибе: ауылдық аймақтарға медициналық кадрларды тарту тәжірибелері

Шет мемлекеттердің сәтті тәжірибелерін зерделеу — шалғай өңірлерге медициналық кадрларды тартуға бағытталған тиімді және тұрақты саясат қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Канада — білім беру міндеттемелері жүйесін қолданады: студенттерге ауылдық жерлерде 2–5 жыл міндетті түрде жұмыс істеу шартымен гранттар беріледі, сондай-ақ көшу және тұрғын үй шығындары өтеледі. [4]

Финляндия — медицина мен әлеуметтік қолдаудың интеграциясына басымдық береді: көпбейінді орталықтар құрылады, жеңілдікпен тұрғын үй ұсынылады және икемді жұмыс кестесі енгізіледі. [4]

Оңтүстік Корея — тегін оқу бағдарламасынан кейін ауылдық жерлерге міндетті түрде қайта оралуды көздейтін жүйені қолданады және телемедицинаны белсенді түрде енгізуде. [4]

Мәселені шешу бойынша ұсыныстар

Жалақыны арттыру және қосымша қаржылай ынталандыруларды енгізу

Медицина қызметкерлерінің, әсіресе ауылдық жерлерде жұмыс істейтін мамандардың жалақысын арттыру қажет. Сонымен қатар, шалғай және қолжетімсіз аймақтарда жұмыс істейтін мамандар үшін қосымша қаржылай ынталандырулар қарастырылуы тиіс. Бұл мақсатта осындай өңірлерде қызмет атқарғаны үшін арнайы үстемақы енгізуге болады.

Тұрғын үймен қамтамасыз ету бағдарламасын дамыту

Тұрғын үй мәселесі – әсіресе шалғай аудандарда медициналық мамандарды тарту мен ұстап қалудағы маңызды кедергі. Осы мәселені шешу үшін:

- «Дәрігер үйі» бағдарламасын өңірлік ерекшеліктерді ескере отырып кеңейту қажет. Бағдарлама жас мамандармен қатар, басқа облыстардан қоныс аударатын тәжірибелі дәрігерлерге де арналған болуы тиіс. Тұрғын үй ұзақ мерзімге ұсынылып, дәрігерлердің отбасын да қамтуы қажет.

- Тұрғын үй жалдау шығындарын субсидиялау. Шалғай аймақтарда жұмыс істейтін мамандар үшін жалдамалы тұрғын үйдің ақысына субсидия қарастыру қажет. Медициналық кадрлар тапшылығы ең жоғары өңірлерде нарықтық жалдау құнының 70%-ына дейін субсидия беру жүйесін енгізу ұсынылады. Бұл ауылдық жерде жұмыс істеуді тартымды ете түседі.

Қосымша әлеуметтік бағдарламаларды енгізу

Денсаулық сақтау саласында мамандарды тарту және ұстап қалу мақсатында мынадай қосымша әлеуметтік бағдарламалар әзірленуі қажет:

- заманауи медициналық жабдықпен қамтамасыз ету;
- біліктілікті арттыру мен кәсіби өсу үшін оқу гранттары беру

Телемедицина мен мобильді медициналық бригадаларды дамыту

Шалғай аудандарда телемедициналық технологияларды енгізу арқылы медициналық көмектің қолжетімділігін арттыруға болады. Бұл мамандарға түсетін жүктемені де азайтады. Сонымен қатар, шұғыл көмек көрсету үшін шалғай елді мекендерге шығатын мобильді медициналық бригадаларды дамыту қажет.

Шетелдік мамандарды тарту

Медицина саласындағы маман тапшылығын жою үшін шетелдік медициналық мамандарды тарту мүмкіндігін қарастыруға болады. Бұл Қазақстанның медицина жүйесіне шетелдік дәрігерлер мен мамандарды интеграциялау жөніндегі мемлекеттік бағдарламаның бір бөлігі бола алады.

Ұйымдастырушылық үдерістер мен кадрлық ресурстарды басқаруды жетілдіру

Медицина кадрларын өңірлік деңгейде басқаруды жетілдіру — негізгі аспектілердің бірі:

- **Кадрлық мониторинг жүйесі.** Медициналық кадрларды автоматтандырылған мониторинг жүйесін енгізу проблемалық аудандарды нақты анықтауға және болашаққа болжамдар жасауға мүмкіндік береді. Бұл мамандарды даярлау бағдарламаларын және кадрларды бөлу үдерісін тиімді жоспарлауға көмектеседі.[4]

- **Өңіраралық кадрларды жұмылдыру.** Мамандар тапшылығы туындаған жағдайда оларды уақытша басқа аудандарға ауыстырып отыру үшін өңірлік кадрлық пулдар құру. Маман мобильділігі жүйесі кадр тапшылығын уақытша өтеуге мүмкіндік береді.[4]

Қорытынды:

Солтүстік Қазақстан облысындағы медицина кадрларының тапшылығы – бұл денсаулық сақтау жүйесіне де, өңірдің әлеуметтік тұрақтылығына да әсер ететін көпқырлы мәселе. Бұл мәселе әсіресе ауылдық аймақтарда қатты сезіледі, мұнда тұрғындар жиі негізгі медициналық қызметтерге қол жеткізе алмайды.

Осы аналитикалық жазбада ұсынылған шаралар – бұл тұрақты кадрлық саясатты қалыптастыруға бағытталған қадамдар. Олар қаржылық ынталандыруды, әлеуметтік қолдауды, цифрландыруды және сыртқы ресурстарды тартуды қамтиды. Осы тәсілдерді іске асыру медицина қызметкерлерінің еңбек және өмір сүру жағдайларын жақсартуға, мамандықтың беделін арттыруға, облыс аумағындағы тұрғындардың медициналық қызметке тең қолжетімділігін қамтамасыз етуге және көрсетілетін медициналық көмектің сапасын арттыруға мүмкіндік береді.

Тұжырым:

Егер жүйелі әрі уақтылы өзгерістер енгізілмесе, денсаулық сақтау саласындағы кадр мәселесі одан әрі ушығуы мүмкін. Қаржылық қолдау, әлеуметтік кепілдіктер және инфрақұрылымды дамыту сияқты шаралардың үйлесімі ғана алдағы уақытта кадрлық жағдайды тұрақтандыруға және өңірлік денсаулық сақтау жүйесінің орнықты дамуын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Пайдаланылған дереккөздер тізімі:

1. ҚР Денсаулық сақтау министрлігі. 2024 жылғы статистикалық деректер.
2. «Дәрігер үйі» бағдарламасы // <https://www.gov.kz> (кірген күні: 20.05.2025)
3. СҚО-дағы әлеуметтік қолдау шаралары туралы ақпарат // <https://akimat.gov.kz> (кірген күні: 20.05.2025)
4. ДДСҰ мен ЭЫДҰ материалдары. Медицина қызметкерлерін тарту жөніндегі халықаралық тәжірибе (Канада, Финляндия, Оңтүстік Корея).